TARDOR D'ANIVERSARIS: LES GRANS RIUADES DEL SEGLE XX

A questa tardor s'han commemorat algunes de les efemèrides meteorològiques més destacades de la història del clima d'Espanya. Es compleixen vint-i-cinc anys de l'enfonsament de la presa valenciana de Tous –associat al catastròfic desbordament del riu Xúquer– i de les devastadores inundacions en les conques dels rius Cinca i Segre, que van afectar Aragó, Catalunya i el Principat d'Andorra. Però també és el cinquantè aniversari de la riuada de València, que a l'octubre de 1957 va marcar un abans i un després en la història de la ciutat, perquè l'última avinguda catastròfica del Túria va ser el ressort que va moure les autoritats de l'època a modificar el curs del riu, desviant-lo al sud de l'àrea metropolitana per evitar, en teoria, que es puga repetir un fet així.

Encara que aquests tres grans episodis catastròfics són els que més semblem tenir en la memòria en l'àrea mediterrània, no són els únics. El 25 de setembre es van complir 45 anys de les que segurament van ser les inundacions més mortíferes del segle passat a Espanya, a causa dels extraordinaris desbordaments dels rius Llobregat i Besòs, que van afectar de ple la província de Barcelona, en especial els municipis de Terrassa, Rubí i Sabadell. No hi ha una xifra oficial de víctimes, però el nombre de morts no pareix inferior a 700 i molts dels documents i anàlisis sobre les conseqüències augmenten el nombre per damunt dels 800. Estem parlant d'unes inundacions en què el balanç de persones difuntes multiplica per 20 el d'alguns dels altres episodis esmentats. Va ser el 25 de setembre de 1962, fa quatre decennis i mig, prou temps perquè la nostra mala memòria climatològica ens haja portat a oblidar la capacitat destructiva de –en paraules del climatòleg Jorge Olcina– els nostres petits *monsons*, els temporals de pluges intenses que caracteritzen el clima tardorenc de l'Espanya banyada pel Mediterrani i que cada any, amb major o menor intensitat, acudeixen a la seua cita amb nosaltres. Però és cert que a pesar que semblem haver-nos acostumat a assistir tots els anys en el trimestre setembre-novembre a algun fenomen advers a Catalunya, la Comunitat Valenciana, Balears, Múrcia o Andalusia oriental, xifres de víctimes com la de l'episodi de 1962 a les riberes del Llobregat i el Besòs poden semblar avui, a primera vista, esdeveniments d'un clima passat.

Vuit-cents morts? Com reaccionaria avui la societat si es repetira una riuada amb un balanç semblant? Aquest és un dels casos adequats per a preguntar-nos si les condicions climàtiques actuals són o no més desfavorables que les de fa només mig segle. Estem immersos en ple debat mundial sobre les estratègies per frenar el suposat escalfament global induït per l'activitat humana, però una simple efemèride meteorològica de primer ordre, com la de les inundacions del Llobregat i el Besòs del 1962, ens recorda que no fa molt de temps ja patíem catàstrofes naturals tant o més greus que les que es produeixen en el present.

> «NO FA MOLT DE TEMPS JA PATÍEM CATÀSTROFES NATURALS TANT O MÉS GREUS COM LES QUE ES PRODUEIXEN EN EL PRESENT»

Com que es tracta de fets més recents –només 25 anys– tenim més presents en la nostra memòria els esdeveniments relacionats amb les inundacions de tardor de 1982 a la Comunitat Valenciana i Catalunya. La situació meteorològica dels dies 19 al 21 d'octubre de 1982 es resumeix en una dada: segons l'estimació realitzada pel meteoròleg Rafael Armengot, de l'Institut Nacional de Meteorologia (INM), a l'observatori de la Casa del Baró, situat aigües amunt de la presa de Tous, van caure en menys de 24 hores –del 19 al 20 del dit mes– més d'1.000 litres per metre quadrat, un registre sense precedents coneguts a Espanya. El que succeeix hores després, amb el trencament de la presa i la terrible inundació de nombrosos pobles situats en ambdós marges del riu Xúquer és aquesta tardor motiu de commemoracions i debats científics i socials sobre aquell esdeveniment.

En realitat, un dels aspectes més extraordinaris de la tardor de 1982 no va ser només allò que va ocórrer en la conca del Xúquer, sinó la confluència d'aquest episodi amb el que es va produir a penes dues setmanes més tard, quan es van desbordar els rius Cinca i Segre a causa de les extraordinàries precipitacions acumulades en els seus cursos superiors. És difícil saber el que hauria ocorregut a les comarques valencianes si no s'haguera solsit la presa de Tous, però és conegut entre els geògrafs que el comportament natural del Xúquer durant les seues avingudes és menys violent que en altres llits fluvials, com el del Túria, per exemple. O el dels esmentats Cinca i Segre, protagonistes de l'episodi catastròfic a Aragó, Catalunya i Andorra dels dies 6 al 8 de novembre de 1982.

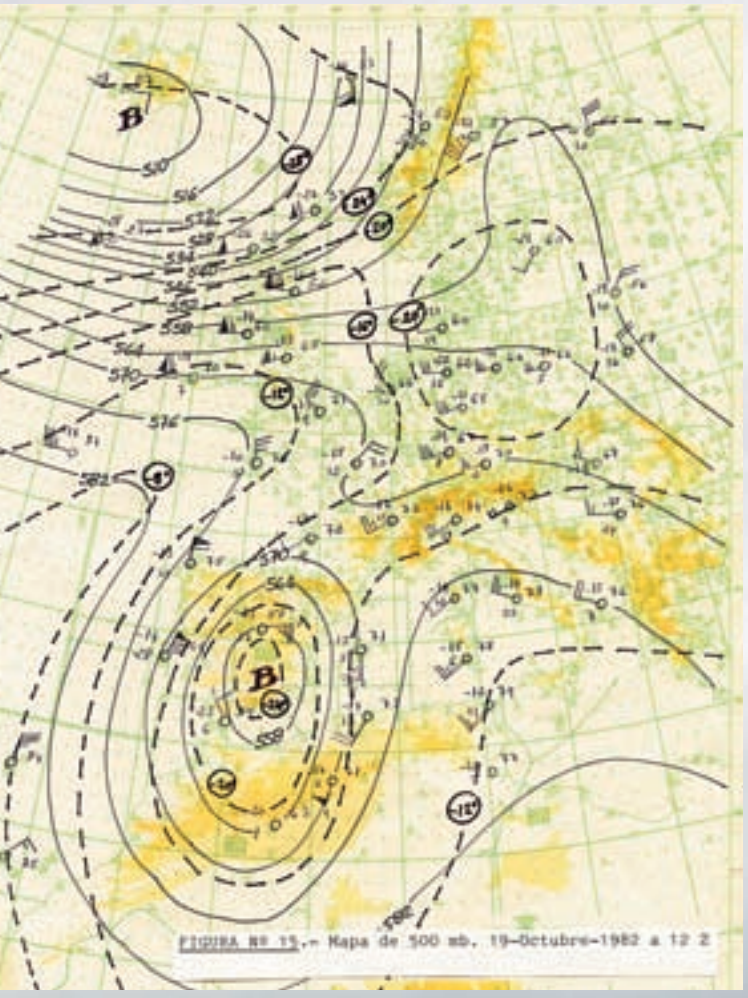

Situació meteorològica del dia 19 d'octubre de 1982 a les capes altes de l'atmosfera (5.500 metres), hores abans del trencament de la presa de Tous. Aquest mapa de l'Institut Nacional de Meteorologia (INM) mostra nítidament la gota freda que va protagonitzar l'episodi.

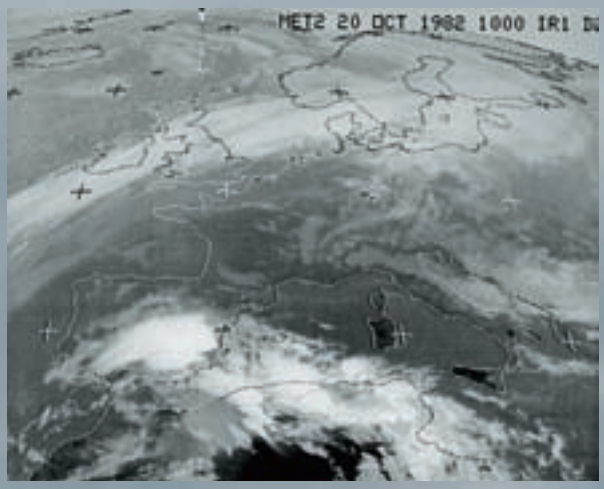

Imatge del satèl·lit Meteosat, de l'arxiu de l'INM, del dia 20 d'octubre de 1982. Es pot observar l'excepcional capa nuvolosa que s'aprecia al sector oriental peninsular.

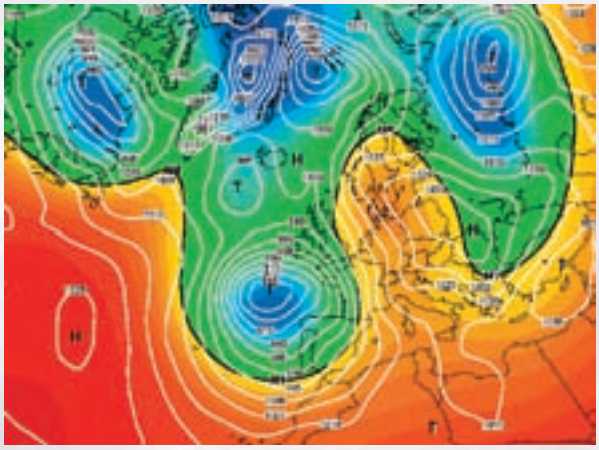

© Wetterzentrale

Mapa de situació a 5.500 metres del 7 de novembre de 1982, durant l'episodi de pluges catastròfiques a les conques del Cinca i el Segre. En aquest cas l'embossament d'aire fred, perfectament apreciable en color blau obscur, es va situar al nord-est de la Península.

En rius pirinencs com aquests el desnivell és un dels factors que afavoreix crescudes violentes, i la de novembre de 1982 va ser notable en aquest aspecte, amb una punta de cabal que va assolir els 3.700 metres cúbics per segon aigües avall, durant la major cresta de l'avinguda en el Segre. Aquesta confluència de dos episodis excepcionals en molt poques setmanes és la que, com ja he esmentat en alguna ocasió, va fer el 1982 que la meteorologia espanyola canviara d'època i fera un pas de gegant cap a la modernització. Els sistemes de vigilància meteorològica actuals no poden evitar fenòmens com aquells, però sí informar-nos-en amb prou antelació perquè les conseqüències siguen molt menors, i això és una cosa impagable des del punt de vista de la prevenció de riscos naturals.

Però no ens enganyem. Amb motiu del cinquantè aniversari de la riuada de València, ocorreguda el 13 i el 14 d'octubre de 1957 a causa del desbordament del Túria, la pregunta més freqüent que han hagut de respondre meteoròlegs, geògrafs i enginyers durant els actes commemoratius ha estat aquesta: pot tornar a succeir? I la resposta no ha estat gens fàcil, perquè en teoria, l'anomenada solució sud, la desviació del riu Túria per un caixer de nova construcció fora de la ciutat, ha de servir per a evitar-ho, però aquesta tardor s'ha escoltat massa vegades la convicció d'alguns experts que sostenen que l'aigua sempre intenta obrir-se pas per on ho ha fet sempre. No obstant això, en la meua humil opinió, la pitjor cosa que podria fer la societat actual és intentar convèncer-se que no pot ocórrer una altra vegada. Encara que fóra cert, la millor estratègia és estar preparat, i si una cosa resulta evident és que no ho estem en absolut.

VICENTE AUPÍ

Levante-EMV